

Позви про поновлення порушеного землекористування в законодавстві та практиці Судземкомісії.

Спокійне користування землею це запорука підвищення продукції сільського господарства. Щоб забезпечити це спокійне землекористування, Радянський правопорядок мусів видати низку законодавчих актів. За найактуальніші й провідні в них моменти було досягти того, щоб землекористування було стає, непорушне. Без цього не можна було підвищити продукційність сільського господарства, що занепадало.

Принципи порівняння, запроваджені на початку Жовтневої Революції, негативно відбилися на становищі сільського господарства. За цих часів селянин, не знаючи на якій ділянці землі йому доведеться господарювати, хижачки визискував землю, брав з неї що можна було взяти, намагаючись як-найменше докладати своєї сили й свого господарського досвіду. Перший законодавчий акт, що запроваджував сталість у землекористуванні, у нас, на терені Радянської України, був закон од 5 лютого 1920 року; цим законом надавано право користуватися землею всій трудящій людності й охоронювано ті форми землекористування, котрі існували перед тим, як видано цього закона. Другий важливий законодавчий акт це постанова 5-го Всеукраїнського З'їзду Рад од 2 березня 1921 року, що закріплювала землекористування на 9 років, та інструкція до неї, що її ухвалив Раднарком 2 квітня 1921 р. Перший артикул цієї постанови землекористування закріплював на 9 років за трудовими господарями в тих волостях та селах, де до того моменту вже були відібрані земельні лишки, розподілені приватновласницькі землі та в порядкуві соціалістичного землеустрою відведені землі для радгоспів, цукроварень, то-що. У тих-же волостях та селах, де цього ще не переведено, другий арт. цієї постанови загадував Комітетам Незаможних Селян та земельним органам терміново всеньку цю роботу закінчити й закріпити на 9 років землекористування за трудящими господарями. З рештою закон 27 травня 1922 року остаточно закріплював в постійне трудове землекористування за фактичними трудовими землекористувачами та їх громадами ту землю, що була на день видання цього закону в їх фактичному й безсуперечному користуванні. А вже 16 листопада 1922 року третя сесія ВУЦВК'у ухвалила земельний кодекс УСРР, що остаточно редакцію його затвердила президія ВУЦВК'у 29 листопада 1922 року.

Історія цих законодавчих актів прямо вказує, що за провідну думку для Радянської влади було забезпечити розвиток продукційних сил сільського господарства на ґрунті сталого, непорушного й спокійного землекористування. Зокрема, 25-й артикул земельного кодексу й має на увазі охороняти кожного землекористувача від порушень або незаконного втручання в його господарство. Тимчасом процес відібрання земельних лишків на селі не можна було своєчасно перевести через боротьбу з бандитизмом, і незаможне селянство й далі відбирало їх, не зважаючи на те, що наданий для цього термін закінчився. Отже Радянський Уряд, побоюючись, щоб сільське господарство не занепадо й зважаючи на потреби незаможного селянства, мусів був видати спеціального закона 11 вересня 1923 року. Закон той дозволяв відбирати земельні лишки тільки через Окреудземкомісії¹⁾. Тепер-же, коли процес відібрання земельних лишків закінчено, а так само і в порядкуві соціалістичного землеустрою відведено землі для радгоспів, цукроварень та інших державних господарств, значіння 25 артикула Земельного Код. зміцніло. В 25 арт. Зем. Код. сказано: «В случае нарушения земельных прав, как земельных обществ, так и отдельных землепользователей или не основанного на законе вмешательства в их хозяйства, земельная судебная комиссия, по просьбе землепользователя, обязана восстановить нарушенное землепользование или хозяйство до разрешения вопроса о нарушенном праве по существу».

За 25 арт. Зем. Код. надається право судової оборони кожному землекористувачеві, хоч-би він і не мав жадного права на участок землі, що він його обробляє, і судово-земельні комісії повинні усувати всякі незаконні й свавільні здійснення своїх прав з боку третіх осіб. Цей артикул Зем. Кодексу захищає всяке фактичне землекористування, нехай-би воно й не спиралося на будь-які права. Адже позови за цим арт. Зем. Код. самостійні й незалежні від позовів про права тих, хто позивається на спірну землю, так каже закон; так гадає й наш український найвищий судово-земельний орган — Особлива Колегія Найвищого Контролю, що в багатьох своїх ухвадах не одного разу це одзначала. Отож в ухвалі за 1923 рік № 100 Особ. Кол. Найвищ. Контролю сказано: «Иск о восстановлении землепользования является, по смыслу ст. 25 Зем. Код., самостоятельным и независимым от спора сторон о самом праве на пользование землею». Отже певна річ, що фактичний землекористувач в інтердиктних позовах²⁾ подужує того, хто свавільно порушив його фактичне землекористування, дарма що останній мав більше прав користуватися цією землею

¹⁾ Див. постановва ВУЦВК від 11/VII 1923 р., «Вісті» ВУЦВК від 21/VII 1923 р. та постановва ВУЦВК від 11/IX 1923 р., «Вісті» ВУЦВК від 22/IX 1923 р.

²⁾ Інтердиктні позови це інститут римського преторського права. Охороняючи громадський правопорядок, римський претор від охорони суто-поліцейського характеру почав потроху переходити до охорони миру в ширшому розумінні, забороняючи самоправні вчинки взагалі. Звідси й назва цих позовів (inter-dico — забороняти). Поруч із речовими правами велике значіння має в громадському житті й чисто фактичний розподіл речей, що може й не ґрунтуватися й бути

й заклавши потім позов про право й довівши його, повернув-би до себе із неправомірного користування фактичного землекористувача суперечну земельну ділянку.

Яка-ж підстава захищати фактичне землекористування незалежно від питання про право на це землекористування?

Здавна було суперечним в юриспруденції питання про підставу захищати володіння. Висовували різні теорії. Вперше після римських юристів поновив у Цивілістичній системі дух римської юриспруденції геніяльний вчений Савіньї своєю монографією «Das Recht des Besitzes», що викликала сплу суперечок поміж юристами. Не можна шукати цієї підстави в охороні особи користувача, бо за наших часів для суспільства й держави цікава продукція його, ті цінності, які він своєю працею дає суспільству, для чого й надається право користуватися землею, а не для особи, як такої. Немає рації так само гадати, начеб-то підстава ця випливає з презумпції, що на боці фактичного землекористувача є завжди якісь там права, доки ніхто не довів належним способом противного, бо відколи скасовано право власності на землю, у нас тепер немає жадних прав на землю, крім права на користування нею. У таких випадках тільки доводиться говорити, чи право безпосереднього користування землею надано на встановлених у законі підставах, чи ні (4 арт. Зем. Код.). Окрім того, і за старих часів, коли ще скрізь існувало право власності на землю, цю думку засуджувано¹⁾. Особам, що їх перелічено в 4 арт. Зем. Код., належить лиш право володіти землею на правах користування (21 арт. Цивільн. Код. УСРР). До речі, наш Земельний Кодекс не знає терміну «володіння»,— замість нього вживають слово «користування».

Правда, в цивілістичній доктрині мова мовилася про те, для чого захищати факт володіння річчю, коли правопорядок захищає вже сами права на ту саму річ. Слова-ж «користування» й «володіння» це не синоніми, вони становлять зовсім окремі поняття, бо можна користуватися чім-небудь не володіючи, і навпаки, можна володіти, не користуючись. А втім, той факт, що 25 арт. Зем. Код. захищає лиш фактичний звязок особи з земельною ділянкою,

незалежний від питання про право окремого фактичного посідача на ту річ, що в нього знаходиться (*jus possidendi*), а так само й питання про те, якими способами придбано річ (*causa possessionis*). От цьому-то фактичному посіданню над речами, що його ще називають володінням, римський претор уперше дав свою урядницьку оборону, коли це посідання, володіння порушують треті особи.

Зіставляючи римські посесорські інтердикти, зокрема, *interdicta recuperandae possessionis*, де фактичний володілець речі мав право вимагати від суду або влади захисту свого володіння, і при тому не на тій підставі, що він має право на це володіння, а просто тому, що він володів до моменту, коли відповідач свавільно захопив суперечну річ, із 25 арт. нашого Зем. Код., гадаю, що між ними багато є спільного, а тому назва наших позовів про поновлення порушеного землекористування інтердиктними позовами, має свої підстави й буде правильна з боку методологічного для вивчення 25 арт. Зем. Код.

¹⁾ П ф и н г ть, «Объ основаніи защиты владѣнія» перев. съ нѣмецк. Москва, 1883, стр. 21.

незалежно від правних підстав такого зв'язку, дає спромогу гадати, що факт володіння, який захищали посесорські інтердикти, аналогічний фактові землекористування, що його захищає 25 арт. Зем. Код.

Підстави, щоб захищати фактичне землекористування, треба шукати з соціально-господарчого погляду. Історія законодавчих актів Радянської влади, що про них я був казав спочатку, дає нам ключа, щоб шукати цю підставу. Усі ці акти мають на оці забезпечити розвиток продукційних сил сільського господарства, а розвинулися ці сили можуть лиш на ґрунті сталого, непорушного й спокійного землекористування. Обіжник НКЗС УСРР од 17 грудня 1926 р. № 0/1085 (Бюлетень НКЗС № 47 за 1927 рік) так і каже: «Шключись про сталість трудового землекористування, Радвлада забезпечує кожному землекористувачеві спокійне й безстрочне користування наданою йому землею. Відібрання землі припускається лише за постановами належних органів на підставі, що їх зазначено в законі (арт. арт. 11, 17 — 22, 26, 61, 62 Зем. Код.), а самочинне порушення, існуючим законодавством заборонено».

Слушно казав Г. Дербург, коли шукав підстави для захисту володіння, що: «Владение есть фактический общественный строй, существующее распределение вещественных благ. Владение дает личности непосредственным образом орудия труда (а так само й об'єкти праці. В. З.), средства к удовлетворению потребностей. Произвольное нарушение этого фактического отношения могло бы вызвать непоправимое расстройство. Поэтому неприкосновенность нашего фактического имущественного положения является одним из условий упорядоченного общежития. Она (проблема В. З.), не менее защиты права, необходима для сохранения гражданского общества»¹⁾.

За об'єкт для посесорських інтердиктних позовів є поновлення порушеного землекористування, а тому на боці позивача мусить бути це фактичне землекористування, що його свавільно порушив відповідач. Позивач мусить довести судові, що відповідач справді порушив його землекористування, і до моменту такого порушення, він, а не хто инший фактично користувався суперечною земельною ділянкою. Той, хто порушив чесь землекористування, не може оборонятися, що на його боці більші права, він повинен був тільки через суд здійснювати їх, а не свавільно порушувати чуже землекористування. У цитованім уже обіжникові НКЗС од 17 грудня 1926 року, у пункті «б», сказано: «Розглядаючи за арт. 25 Зем. Код. позови про відновлення порушеного землекористування, Райсудземкомісії не повинні з'ясовувати право сторін на спірну землю, а лише факт користування позивача землею й свавільного порушення запізаним того землекористування»; і далі: «Позови за арт. 25 Зем. Кодекса переводиться в спрощеному й позачерговому порядку, а тому треба усунути все, що гальмує й ускладняє процес, напр., приймати зустрічні позови, зупи-

¹⁾ Пандекты. Томъ II. Вещное право. Переводъ съ нѣмецкаго подъ редакціей прив.-доцента А. Ф. Мейендорфа. § 170, стор. 7.

няти переведення за п. «б» арт. 114 ЦПК можна лише в виключних випадках і т. інш.»¹⁾).

Колись, за царського режиму, тодішні суди захищали не будь-яке володіння, не будь-який зв'язок особи з річчю, а лиш володіння у вигляді власності, себ-то панування, зв'язане з наміром привласнення. А через те й посесорська оборона не поширювалася на так зване, звичайне держання за силою договору оренди. Проте, практика «Громадянського Касаційного Департаменту Правительствующаго Сената» не додержувала цього, і в своїх рішеннях Сенат то вважав за потрібне разом із посесорськими позовами порушувати питання й про підстави володіння, то наказував судовим органам своїм уваги на це не звертати. У своєму рішенні 1871 року № 1109 Сенат висловив таку думку: «Въ дѣлахъ о возстановленіи нарушеннаго владѣнія мировыя учрежденія обязаны возстановлять нарушенное владѣніе не по праву на владѣніе, а по факту владѣнія, существовавшему до событія, которое подало поводъ къ жалобѣ на нарушеніе владѣнія, если со времени онаго прошло не болѣе шести мѣсяцевъ». А вже трохи згодом сенатська практика перемінилася в бік формалізму, звертаючи увагу на підставу володіння. Отож, у своєму рішенні 1875 року № 495 Сенат каже: «Въ мировыхъ учрежденіяхъ, по п. 4, ст. 29 Уст. Гражд. Суд., производятся лишь такія дѣла о нарушеніи владѣнія, въ которыхъ лицо, признающее свои права нарушенными, считаетъ себя вмѣстѣ съ тѣмъ и собственникомъ того недвижимаго имущества, на нарушеніе владѣнія которымъ жалуется»²⁾).

Видима річ, що в нас, де право власності на землю скасовано, не може бути й мови про те, щоб наші Судово-Земельні Комісії, розглядаючи позови за 25 арт. Зем. Код., звертали увагу на підстави позивачевого користування суперечною землею до моменту порушення цього землекористування.

Правда, читаючи перше речення 25 арт. Зем. Код., де сказано: «В случае нарушения земельных прав, как земельных обществ, так и отдельных землепользователей, или не основанного на законе вмешательства в их хозяйство...», можна було-б гадати, що позов за 25 арт. Зем. Код. має місце там, де зачеплено й порушено чиїсь права на землекористування, а не самий факт його. Логічно доводячи думку, висловлену цим реченням, можна сказати, що Судово-Земельні Комісії повинні в кожному конкретному випадку виявляти, чи спиралося порушене землекористування на права, і, тільки тоді, коли право було, поновляти його. Прямо кажучи, позови за 25 арт. Зем. Код. можна звести до позовів про визнання прав на землю. Проте, звичайно, це не так. Зіставляючи перше речення 25 арт. Зем. Код. з останнім, головним реченням того самого артикула, де сказано: «...Судебная Земельная Комиссия, по просьбе землепользователя, обязана восстановить нарушенное землеполь-

¹⁾ Як у першій так і другій цитаті редакція офіційна.

²⁾ Приклади взято з праці проф. О. М. Гуляева «Иски о возстановленіи нарушеннаго владѣнія въ практикѣ Гражданскаго Касаційнаго Департаменту Правительствующаго Сената» видання 3.

зовання или хозяйство до разрешения спора о нарушенном праве по существу». Треба визнати, що тут є непогодженість. І справді, для чого тоді виставляти два окремі позови, що один одного виключали-б? Аналізуючи останнє речення 25 арт. Зем. Код., виразнісінько бачимо, що цей артикул охороняє тільки факт землекористування від свавільного порушення з боку третіх осіб. А оскільки самий факт землекористування може й не спиратися на будь-які права й до того він може бути і протизаконний, доводиться сказати, що не в усіх випадках порушення землекористування можуть порушуватися й права на землю. Всенька суть посесорських інтердиктів полягала й полягає в тому, що й незаконний, так-би мовити, землекористувач має судову оборону проти третіх осіб, що свавільно здійснюють свої права й порушують факт землекористування. Особлива Колегія Найвищого Контролю не одного разу зазначала буда, що позови про поновлення порушеного землекористування є самостійні й незалежні від позовів про сами права тих, хто позивається за користування землею, а в обіжникові НКЗС УСРР від 17 грудня 1926 р. сказано: «...Сторона, що її обвинувачено в позові про відновлення порушеного землекористування, може закласти позов про право на землекористування й добитись присудження цього права й відібрання землі» (друга частина пункта «а» 3 арт. цього обіжника). Отже, щоб уникнути різного тлумачення 25 арт. Зем. Код., а так само, щоб думка законодавцева була однозначна, треба було-б в першій реченні 25 арт. Зем. Код. замість слів «земельних прав» вписати — «землепользования»».

Наш Земельний Кодекс має тільки один 25 арт. про посесорські інтердикти й не регламентує всіх головних видів їх. Частково-ж про них можна довідатися з автентичного тлумачення компетентних у цьому органів влади. Згадуваний уже обіжник НКЗС стає на такий погляд, що неприпустимі такі позови проти осіб, котрі одержали землю за згодою, за договором з позивачем, напр., на підставі орендного договору; себ-то, орендодавець, здавши в орендне користування свою землю, не має права закладати позов за 25 арт. Зем. Код. проти орендаря. На жаль, тільки, в цьому обіжникові не сказано бодай про головні й часто-густо можливі випадки, коли виникають такі суперечки. У практиці Судземкомісії доволі часто трапляються випадки, коли орендодавець, не зважаючи на орендні умови, свавільно порушує орендареве землекористування. Повстає питання, чи має право на позов про поновлення порушеного землекористування в такому випадкові орендар? Це питання треба розв'язати так, що орендар має право на такий позов; правильність цієї думки можна підсилити аналогією з Цивільного Кодексу, 170 арт.

Друге питання виникає складніше, це той нерідкий у житті випадок, коли орендар не хоче повертати орендодавцеві орендованої землі, дарма що термін орендного договору й закінчивсь. До якого позова повинен вдатися орендодавець тоді, чи до позова про поновлення порушеного землекористування, а чи йому треба закладати інший який-небудь позов? З приводу цього в практиці

Судземкомісії найбільше хитань. У коментарі до 36 арт. Зем. Код. М. Гершонова й Є. Кельмана, 2 видання, 1925 року, стор. 87, сказано: «Земельний участок по окончании срока аренды должен быть возвращен сдатчику. Отказ с'емщика возвратить земельный участок или просрочка в возврате такового, предоставляет сдатчику право обратиться с иском в Земельную Судебную Комиссию, которая может, до разрешения по существу спора о нарушенном праве, восстановить нарушение земледользования (ст. 25 Зем. Код.)». На мою думку, орендодавець у даному разі не має права на позов про поновлення порушеного землекористування. Одколи земля передається за договором оренди, на боці орендаря виникає факт землекористування, що тримається за ним доти, аж поки тим або иным способом він перерветься. Користуючись по-за терміном орендного договору, орендар все-ж фактично користується, хоча й незаконно. Як-же може орендодавець закладати інтердиктний позов, коли йому-ж самому доведеться доводити судові, що орендар фактично користується орендованою землею по-за терміном орендного договору? Виходить, що *opus probandi* такого позивача прислужиться на користь орендареві-відповідачеві. Щоб орендодавець мав відповідний ефект з судового процесу, він повинен довести судові, що він здав в орендне користування земельну ділянку відповідачеві на такий-то термін, що термін цей уже скінчився й що відповідач, зламавши орендний договір, користується по-за терміном, незаконно; себ-то, йому треба конструювати позов на ґрунті між ним і орендарем правних стосунків, встановлених у договорі оренди, про що не двозначно говориться в 36 арт. Зем. Код.

Наводжу ще один приклад з практики Судземкомісії, щоб остаточно вказати, що інтердиктні позови потребують детальної регламентації від законодавчих органів. Це той випадок, коли хто-небудь, користуючись з ідеальної частини земельної ділянки, скаржиться, що сусіпльник порушує його землекористування. Щоб ясніше було, беру приклад з практики: син уже двоє років тому через якісь міркування поділивсь з батьком землею й користується нею в нових межах, але поділового акта не зареєстровано в Райвиконкомі (за 90 арт. Зем. Код. поділи такі не мають законної сили й такі нові двори вважають за єдні). На третій рік батько знищує межі й захоплює частину синової землі. Питання, чи має право син закласти позов про поновлення порушеного землекористування, а чи він може здійснити свої права, тільки заклавши позов про поділ двору? Відповідати на це питання можна по-різному; практика Судземкомісії так іще й досі цього не усталила, а проте це життєвий факт і надзвичайної ваги. Законодавець сам повинен усебічно внормувати це питання. Я зокрема схплююся до того, що співучасник загальної земельної ділянки, а в цім конкретнім випадкові й син не має права позивати за поновлення порушеного землекористування проти його сусіпника, бо спільне користування земельною ділянкою ще нічого не каже про те, що певно визначена

частина цієї землі знаходиться в окремому його користуванні. Так само, гадаю, треба розв'язувати й суперечки, що повстають між співорендарями.

25 арт. Зем. Код. зобов'язує Судово-Земельні Комісії поновляти порушене землекористування в усіх випадках порушення, крім тих випадків, де втручання в господарства, як окремих землекористувачів, так і земельних громад, переводиться на законних підставах, як от: виконання рішення, що набуло законної сили, вироків карного суду¹⁾. Про це докладно сказано в об'їзникові НКЗС від 17 грудня 1926 р.: «Відібрання землі припускається за постановами належних органів, на підставах, що їх зазначено в законі (арт. арт. 11, 17—22, 26, 61, 62 Зем. Код.)».

Які-ж вчинки треба вважати за порушення землекористування? Практика судових органів повинна встановити, що належить розуміти під цими словами, тим більше, що це зв'язано з підсудністю Народніх Судів та підсудністю Судово-Земельних Комісій, бо в практиці Нарсудів подекуди трапляються випадки, коли цілком підсудна їм справа передається на розгляд Судземкомісіям. Треба повинитися, що часом тяжко або й не можна встановити, якому судові підсудна та чи инша справа: чи то Нарсудові в карному порядку (103 арт. Карн. Код. УСРР), чи тому-таки Нарсудові в цивільному порядку (403 арт. й инші арт. Цив. Код.), а чи Райсудземкомісії в порядку 25 арт. Зем. Код. Це питання частково розв'язує інструкція Наркомюсту й Наркомзему від 9 листопаду 1923 р. № 430. Я навмисне ухиляюся розв'язувати питання, які справи належить кваліфікувати за 103 арт. Карн. Код., а які за 25 арт. Зем. Код., бо це завело-б мене дуже далеко, та чи й зміг-би я це зробити, оскільки редакція 103 арт. Карн. Код. така, що кожен факт порушення землекористування можна кваліфікувати за 103 арт. Карн. Код. Я обмежуся тільки на трактуванні 25 арт. Зем. Код., зокрема слів його: «порушення земельних прав» — «порушення землекористування». Цілком, гадаю, слушно сказано в цитованім уже об'їзникові НКЗС: «В разі свавільного порушення трудового землекористування...» Слово «свавільного» підсилює ту думку, що не всякий випадок порушення землекористування випадає кваліфікувати за 25 арт. Зем. Код., а тільки той, де відповідач, так-би мовити, порушник справді порушив чиясь землекористування, мав і має волю й надалі користуватися захопленою ділянкою землі й де трудовий зв'язок фактичного землекористувача з земельною ділянкою через це порушення перервавсь. Треба захищати фактичне землекористування там, де порушник, захопивши землю, претендує на неї й не допускає фактичного землекористувача до користування. Отже зовсім буде зайвим для Райсудземкомісії поновляти «порушене» землекористування там, де відповідач помилково заорав позивачеву землю, чи то скопив урожай на ній, не претендуючи на саму землю, а чи своєю худобою винає культурні рослини на спірній землі.

¹⁾ Неправильне виконання рішень передбачено окремо 279 арт. Ц. П. К., і таке виконання не є порушення землекористування.

У таких випадках справа може розв'язуватися тільки в порядку відшкодування за заподіяну шкоду (403 арт. Цив. Код.).

За мету для позовів про поновлення порушеного землекористування є охорона фактичного землекористування й боротьба з свавільним здійсненням своїх прав од третіх осіб. Важлива соціально-господарча функція 25 арт. Зем. Код. зійшла-б на нівець, коли-б за цим артикулом наші Судземкомісії тільки поновляли порушене землекористування, так-би мовити, вводили в користування порушеною земельною ділянкою фактичного землекористувача, не розв'язуючи разом з тим і питання про шкоду від цього порушення. А проте питання про збитки від порушеного землекористування наш Земельний Кодекс не регулює. Правда, до 25 арт. Зем. Код. можна було-б додати аналогію з Цивільн. Код., 403 та інші за ним артикули, але оскільки в законі безпосередніх указівок нема, практика Судземкомісій що-до цього не одноманітна. Отож у рішенні своїйому № 968 за 1925 рік Київська Окрусудземкомісія ухвалила: «рішення Бишівської РСЗК від 24 лютого 1925 року (рішенням Бишівської РСЗК було поновлено порушене землекористування й зобов'язано відповідача повернути врожай на захопленій землі, розміром 39 пудів жита. В. З.) в частині присудження засіву та збитків відмінити, та справу в Судземкомісіях в цій частині припинити, передавши її по підсудності до відповідного Нарсуду через Окрусуд».

А вже в рішенні тої-ж Окрусудземкомісії № 2725 за 1926 рік сказано: 1) «що Германівська РСЗК, поновляючи за 25 арт. Зем. Код. порушене землекористування, що його учинив відповідач Гарловий Дементій, не встановила розміру землі, яку прихвativ відповідач, через що такого рішення не можливо буде виконати; 2) що позов був закладений і про збитки, які виникли через це порушення, а РСЗК нічим не мотивуючи, за ці збитки позивачеві відмовила». От з цих то причин рішення Германівської РСЗК було скасовано. Логіка сама напрошується, що поновляти порушене землекористування треба в такому вигляді, в якому воно існувало до моменту самого порушення, а оскільки не можна, що мало не в усіх випадках порушення буває, привести порушене землекористування в попереднє становище, то рівночасно з поновленням порушених землекористувань треба й відшкодовувати збитки від них. Згадуваний уже обіжник НКЗС частково питання про збитки розв'язує, тільки його не в усіх випадках порушень можна застосовувати. 8 пункт цього обіжника зазначає: «Присуди в позовах за арт. 25 Зем. Код. складаються на загальних підставах арт. арт. 174—185 Ц. П. К. Треба, між иншим, визначити, кому повинен припасти врожай зі спірної землі. Передавати це питання на розв'язання до Нарсуду немає ніяких законних підстав»¹⁾.

Може статися так, що на захопленій землі порушник і не сіявши нічого може вчинити шкоду, а здебільшого буває й так, що фактичний землекористувач,

приготувавши ґрунт під пшеницю, посіяв її, а порушник, переоравши її збіжжя, посіяв на цій землі культуру нижчої якості, ну, скажім, віки. Тим, ш Судземкомісія присудить за 25 арт. Зем. Код. урожай віки, далеко ще не буд відшкодовано нанесеної шкоди. Інших законодавчих актів, котрі-б розв'язувал цілком це питання про шкоду, немає. Отже виходить, що фактичний землекористувач здебільшого сам терпить збитки, а порушник од своїх незаконних вчинків здебільшого «заробляє». А тому той факт, що в законодавстві це питання не цілком розв'язане, гадаю, й спричинився до того, що в Судово-Земельних Комісіях справи про поновлення порушеного землекористування становлять близько 70%.

Наприкінці цієї статті вважаю за необхідне зазначити, що наш Земельний Кодекс не знає спеціальної позовної давности в позовах за 25 арт. Зем. Код. а тому доводиться додержувати положення 44 арт. Цивільного Кодексу. Це теж спричиняється до того, що в переведенні справ Судземком. переважна кількість припадає на справи про поновлення порушеного землекористування. Свавільні порушення землекористування є соціальне лихо: воно завдає шкоди не тільки одному фактичному землекористувачеві, а й усьому суспільству. Чим довше порушник матиме спромогу користуватися захопленою землею, тим більше він може вчинити шкоди, бо почувуючи за собою провину й не маючи певности, що він і надалі користуватиметься захопленою землею, він не буд вносити ніяких поліпшень у землю, і висискуватиме її хижачькими способами. Задавнене-ж, хоча й свавільне, користування може мати певні правові наслідки. Час виправляє хиби. Порушник, довго користуючись захопленою землею, починає господарчо її освоювати й розраховувати свій господарчий план відповідно до кількості землі, що фактично в нього знаходиться. Повернення назад захопленої землі, що довго нею користувався порушник, зламає весь його господарчий план і завдасть його господарству ще більшої втрати. Той-же факт, що особа, в якій захоплено земельну ділянку, протягом, порівнюючи, довго часу не скаржиться на це, свідчить, що безсуперечне становище відповідає тому, що склалося й у дійсності існує. Звідси й повстає потреба окремо спеціальної й короткотермінової давности в позовах про поновлення порушеного землекористування.

Василь Завітневич.